

26.2.2018

EOAK/657/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa

TAASIAKOTI

Tarkastuspöytäkirja

Aika: 8.2.2018

Paikka: Taasiakoti
Notkolantie 1, 07955 Tesjoki

Läsnä: Oikeusasiamiehen kansliasta:
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa
Notaari Kaisu Lehtikangas

Yksiköstä

Osastonhoitajan sijainen, sairaanhoitaja - - -
Lähihoitaja - - -

TARKASTUKSEN TARKOITUS

Oikeusasiamiehen kanslian edustajat esittivät eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin antaman määräyskirjan tarkastuksen suorittamista varten ja kertoivat lyhyesti apulaisoikeusasiamiehen tehtävistä.

Perustuslain 109 §:n 1 momentin nojalla oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hänen valvontaansa kuuluvat muutkin, jotka hoitavat julkista tehtävää. Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua.

Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämällään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavissa yksiköissä halutaan selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa luonnetta, ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesti oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon.

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa voidaan kohdistaa rajoitteita. Uusi tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

YK:n vammaisyleissopimuksen ratifioinnin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, rajoitustoimenpiteiden käyttöön, osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin. Vammaisyleissopimuksen piiriin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa muistisairaant henkilöt.

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta.

Tarkastuksen tarkoituksena oli tutustua Loviisan kaupungin ylläpitämän Taasiakodin vanhuk- sille tarjoaman asumispalvelun sisältöön ja laatuun.

YLEISKUVAUS TARKASTETTAVASTA KOHTEESTA

Taasiakoti sijaitsee rauhallisella alueella Loviisan Ruotsinpyhtään Tesjoella, viiden kilometrin päässä Loviisan keskustassa. Rakennus on yksikerroksinen. Alueella on pientaloja, koulu, kirkko, toinen vanhuksille ympärivuorokautista tehostettua asumispalvelua tarjoava yksikkö sekä vanhusten palveluasuntoja. Myös palveluasunnoissa asuvat henkilöt saavat käyttää Taasiakodin ateria-, kuntosali- ja saunapalveluita hyväkseen.

Taasiakoti on entinen vanhainkoti, joka on noin vuosi sitten muutettu ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavaksi yksiköksi. Rakennus on moderni, valoisa ja viihtyisä. Osastoja on kolme, Sinikello ja Vanamo, jotka ovat kumpikin 14-paikkaisia muistisairaille ja muuten ympärivuorokautista hoivaa tarvitseville vanhuksille. Kummallakin osastolla kaikki huoneet ovat yhden hengen huoneita, lukuun ottamatta yhtä kahden huonetta, joissa niissäkin yksityisyys oli varsin hyvin suojattu. Asuinhuoneet ovat tilavia ja valoisia ja asukkaat saivat kalustaa ne omilla huonekaluillaan. Sisääntulon ja ruokalan yhteistilat ovat erittäin siistit ja viihtyisät. Osasto Lilja toimii 6–8-paikkaisena intervalliosastona. Liljaan on hätätapauksessa mahdollista sijoittaa enintään kaksi asukasta ylimääräisille sänkypaikoille, mutta tämä on ollut hoitajien kertoman mukaan melko harvinaista.

Sinikellon ja Vanamon asukkaat aterioivat omilla osastoillaan, Liljan asukkaat aterioivat yhdessä kotipalvelun asiakkaiden kanssa. Tarkastuksen alkaessa osa Liljan asukkaista teki ohjatusti lumitöitä talon terasseilla.

Tarkastuksella yhteistilat ja lyhytaikaisosaston tilat todettiin valoisiksi ja raikkaiksi. Saunat ja kuntosali olivat uusitut ja laadukkaat. Osastolle Sinikello tultaessa oven sisäpuolella oli pintty-nyttä virtsanhajua. Muualla osastolla sitä ei esiintynyt. Hoitaja ei osannut selvittää asiaa tarkemmin, mutta tarkastajille tuli käsitys, että haju ei ollut kertaluontoinen. Muilta osin osasto oli viihtyisä ja asukkaat rauhallisia.

ASUKKAAT

Asukkaiden normaali yhteismäärä on 34. Vanamon ja Sinikellon 28 asukkaasta valtaosa on naisia. Tarkastushetkellä miehiä oli 10. Asukkaat ovat 73–93-vuotiaita. Valtaosa asukkaista on suomenkielisiä, osa kaksikielisiä. Sama koski hoitajia, joten asukkaat saavat palvelua haluamallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi. Asukkaista kukaan ei ollut täysin sokea tai kuuro.

Asukkaiden hoitoisuusaste on varsin korkea. Puolet asukkaista täytyy nostolaitteen avulla tai kahden hoitajan avustamana nostaa ylös vuoteesta pyörätuoliin ja wc:hen ja suihkuun. Lähinnä muistisairaot asukkaat selviävät yhden hoitajan avustamina. Monilla asukkailla on vähintäänkin rollaattori apuvälineenä.

PALVELUT

Terveydenhoito

Terveyskeskuslääkäri käy talossa kerran kuukaudessa, ja asioi tällöin lähinnä sairaanhoitajan kanssa. Lääkäri on puhelimitse hyvin tavoitettavissa, mutta hoitajat arvioivat, että käyntimäärä voisi olla yksikön koon huomioiden tiheämpi. Hoitajat kertoivat, että monet asukkaat toivoivat, että lääkäri tapaisi nykyistä useammin myös asukkaita, koska se lisäisi turvallisuuden tunnetta.

Apulaisoikeusasiamies totesi, ettei hän voinut varmistua siitä, että harvat lääkärin käynnit ja henkilökohtaisen kontaktin puuttuminen ei vaarantaisi asukkaiden oikeutta riittäviin terveyspalveluihin.

Hoivakodin sairaanhoitajat ovat osaavia ja kotisairaala toimii yksikön tukena 24/7.

Apteekki toimittaa kerran viikossa lääkkeet, jotka jaetaan ja säilytetään lukitussa lääkkeiden jakohuoneessa, jossa keskushermosto- lääkkeet olivat erillisessä lukitussa lääkekaapissa. Rauhoittavien ja unilääkkeiden käyttöä hoitajat pitivät hyvin kohtuullisena.

Suun hygienia ja terveys

Hoitajat kertoivat, että suurimmalla osalla asukkailla on proteesit, jotka hoitajat pesevät iltaisin. Jos asukkaalla on omat hampaat, he pesevät ne joko itse tai ohjatusti. Joskus tilanne voi muistisairaana asukkaan kohdalla olla haastava, kun hän ei ehkä avaa suutaan. Pesut merkitään potilastietoihin, hoitokertomukseen. Suuhygienisti käy kerran vuodessa ja tarkastaa asukkaiden suut. Hammaslääkärikäynnit hoidetaan terveyskeskuksessa hoitajan saattamana. Aikoja on saanut tarvittaessa varsin hyvin.

Kuntoutus, ulkoilu ja virkistys

Kunnan fysioterapeutti käy Taasiassa kerran viikossa. Yksikössä työskentelee myös kuntohoitaja ja asukkaiden ja lähialueen vanhusten käytössä on laadukas ja monipuolinen kuntosali, jossa vanukset kuntoilevat ohjatusti ja valvotusti. Palvelut ovat maksuttomia.

Kesäaikoina asukkaat voivat ulkoilla päivittäin terassilla ja aidatulla, tasaisella piha-alueella valvotusti. Asukkaat pääsevät kaikkina vuodenaikoina vähintään kerran viikossa halutessaan pidemmälle ulkoilulle. Ulkoiluseurana toimivat hoitajat, opiskelijat, työllistetty sekä vapaaehtoiset ulkoiluystävät. Joidenkin vanhusten kohdalla ulkoilua vaikeuttaa riittävän vaateuksen puute, vaikka hoitajat omaisia asiasta muistuttavatkin. Hätätilassa vaateita on saatu hyväntekeväisyytenä. Ulkoilut merkitään hoitokertomukseen.

Pihalla on kanahäkki, jossa pidetään kesällä kanoja. Hoitajan mukaan asukkaat käyvät mielellään katsomassa kanoja ikkunan takaa tai pihalla. Taasiakodissa asuu lisäksi kaksi kissaa.

Suihku / sauna ja vaippahygienia

Saunatilat on juuri uusittu ja ne ovat tilavat ja käytännölliset. Sauna on kerran viikossa tarjolla asukkaille. Useimmat asukkaat pitävät saunomisesta. Suihkutus omissa huoneissa tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran viikossa, ja pikkupesut päivittäin.

Asukkaat käyvät joko omatoimisesti wc:ssä tai heidät käytetään wc:ssä useamman kerran päivässä. Vaippojen määrää ei ole rajoitettu ja vaippoja on kaikenlaiseen tarpeeseen. Vaipat ovat asukkaille ilmaisia.

Ateriat

Ateriat tuotiin Loviisan keskuskeittiöstä hoitokotiin, jossa ne lämmitettiin. Aamupala-aika oli venyvä ja yölläkin sai halutessaan yöpalaa. Ruuan tuoksu oli miellyttävä ja asukkaat kertoivat kysyttäessä pitävänsä ruuasta ja saavansa sitä riittävästi. Hoitajat kertoivat, että syötettäviä asukkaita oli paljon. He kokivat, että kaikki saivat riittävästi ravintoa, mutta aikaa ruokailupahtumaan voisi olla enemmän, kun kyse oli huonokuntoisesta asukkaasta.

Esteettömyys

Rakennus ja sen piha-alueet olivat esteettömiä. Remontin yhteydessä hoitajat olivat pyytäneet, että asuinhuoneiden kylyhuoneiden matalakynnys olisi poistettu. Asukas pääsee kylpyhuoneeseen pyörätuolilla ja rollaattorilla, mutta hoitajien on vaikea saada nostolaitteessa olevaa asukasta kynnyksen yli ilman voimakasta tönäisyä, mikä ei ole asukkaallekaan miellyttävää.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että pääsy kylpyhuoneeseen tulisi viipymättä tehdä esteettömäksi tai suunnitella sellaiset ergonomiset työskentelytavat, jotka ovat sekä henkilökunnan että asukkaan kannalta turvalliset.

Opasteet, valaistus, luiskat ja kaiteet todettiin asianmukaisiksi. Osa asukkaista käyttää hälytyslaitetta joko ranteessa tai kaulassa, osa ei osaa niitä käyttää.

Itsemääräämisoikeus ja rajoitustoimenpiteet

Koska valtaosalla asukkaista oli muistisairautta, ulko-ovet pidetään lukittuina ja niistä pääsee ulos numerokoodin avulla. Hoitajat käyvät avaamassa oven ulkopuolelta tuleville (takaovi) sekä rakennuksesta pois lähteville. Pääoven ulkopuolella on katkaisija, jota painamalla pääsee sisään. Myös aidatun pihan portit on koodattu asukkaiden poistumisen estämiseksi.

Ensi vaikutelma keskustelussa oli, että kahden asukkaan sängynlaidat oli nostettu yöksi lähinnä omaisten huolen johdosta. Osalla laidat oli nostettu hoitajien riskiarvion perusteella. Yhdelle asukkaalle lääkäri oli määrännyt haaravyön. Tällä hetkellä kukaan asukas ei käyttänyt hygienihaalaria, mutta niitä oli varastossa.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, että kaikenlaiseen asukkaan rajoitukseen saa ryhtyä vain lääkärin päätöksellä ja lääkärin tulisi myös seurata, että rajoitteita ei käytetä enempää eikä pidempään kuin on välttämätöntä ja niiden käyttö lopetetaan välittömästi, kun niiden käyttäminen ei enää ole tarpeellista. Rajoitteiden käyttämisestä tulee keskustella ennen niiden käyttöönottoa omaisten tai muiden läheisten kanssa. Heille tulee myös selvittää omaisille, miksi johonkin rajoitustoimenpiteeseen on turvauduttu. Rajoitteiden käyttämistä koskeva päätöksenteko ja niiden keston arvioiminen saattaa vaarantua, mikäli lääkäri käy vai harvoin eikä käynneillään tapaa asukkaita.

Hoito- ja palvelusuunnitelmat, päivittäiskirjaukset

Omahoitaja keskustelee asukkaan ja hänen omaistensa ja läheistensä kanssa asukkaan elämästä ja toiveista, mieltymyksistä, jotta asukkaan elämäntapaa voitaisiin jatkossakin kunnioittaa. Asukkaan hoitosuunnitelma tarkastetaan kolmen kuukauden välein ja aina tarpeen vaatiessa.

Hoitajille ei ollut selvää, miksi Loviisan omissa vanhuksille tarkoitetuissa ympärivuorokautista hoivaa tarjoavissa yksiköissä ei ollut vielä otettu käyttöön RAI:ta vaan tyydyttiin RAVA:n käyttöön.

Asukkaan saattohoito

Asukkaan saattohoidosta huolehditaan lääkärin ohjeiden mukaisesti Taasiakodissa. Sairaanhoidajilla ja monella lähihoitajalla on heidän arvionsa mukaan hyvä osaaminen saattohoidosta, koska asiaa koskevia kursseja oli käyty ja kotisairaala on aina käytettävissä. Saattohoidon ajaksi on myös mahdollisuus palkata sijainen, jotta kuoleva ei joutuisi olemaan liikaa yksin. Omaisella on mahdollisuus yöpyä asukkaan huoneessa saattohoitotilanteissa. Viimevuonna noin 10 ihmistä oli saattohoidettu Taasiakodissa.

HENKILÖKUNTA

Vakinaiseen henkilökuntaan kuuluu 1 osastonhoitaja, 2 sairaanhoitajaa, 19 lähihoitajaa, 2 siistijää ja keittiöhenkilökunta (1–2). Hoitajamitoitus on 0,63. Miehiä henkilökunnasta on vain yksi. Poistumaa tapahtui lähinnä eläköitymisen vuoksi, mutta sairaslomia oli jonkin verran työpöytämuutoksesta johtuen. Tähän syyksi arveltiin toimintatapamuutosta vanhainkodista ympärivuorokautista palvelua tarjoavaksi hoivakodiksi, jossa asukkaan asema ja itsemääräämisoikeus korostuvat. Kyse on asukkaan kodista, jossa työntekijät käyvät töissä. Uusi intervalliosasto on avautunut vasta vuosi sitten. Työn kuormittavuutta saattaa lisätä se, että hoitajat kokivat, ettei heillä ole riittävästi aikaa asukkaille ja heidän omaisilleen.

Aamuvuorossa on 14 asukkaalle 3 hoitajaa ja illassa 2 hoitajaa. Saunapäivinä tiistaisin ja perjantaisin aamuvuorossa on neljä henkilöä. Suurimman ongelman muodostaa hoitajien kertoman mukaan asukkaiden yöhoito, jolloin Taasiakodissa on vuorossa vain yksi hoitaja, jolla tosin on oikeus pyytää läheisestä Emil-kodista siellä yksin työskentelevää yöhoitajaa avukseen raskaisiin vaipanvaihtoihin ja asiakkaan nostamiseen. Taasiakodissa on siis aina vähintään 34 asukasta, joista yöhoitaja vastaa. Lisäksi yöhoitajan on vastattava lähellä asuvien palvelutaloasukkaiden hälytyksiin, joita tulee yön aikana satunnaisesti, joskus usea hälytys yön aikana ja joskus menee jokunen yö ilman hälytyksiä. Hoitaja menee asukkaan kotiin, minkä ajan Emil-kodin hoitaja odottaa Taasiakodissa. Emil-kodin 9 asukasta ovat tuolloin yksin.

Loviisassa on yöpartio, joka vastaa kotihälytyksiin muualla paitsi Taasiakodin viereisissä palvelutaloissa.

Apulaisoikeusasiamies totesi, ettei tilanne öisin ole asukkaiden turvallisuuden kannalta asianmukainen. Jo vuonna 2005 silloinen Lääninhallitus oli kiinnittänyt asiaan huomiota ja oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio 2007 tehdyllä tarkastuskäynnillään. Sen sijaan, että tilanne olisi kohentunut, se on tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella huonontunut, kun Taasiakodin asiakasmäärä on kasvanut intervallipotilailla ja yöhoitajan tehtävät kohdistuvat myös palveluasuntojen asukkaisiin. Hoitajat toivoivat, että Taasiakodissa voisi olla kaksi yöhoitajaa tai ainakin Loviisan yöpartio huolehtisi palvelutalojen asukkaiden yöaikaisista hälytyksistä. Hoitajat eivät tunteneet palvelutalossa asuvien sairauksia eivätkä siellä asuvia ihmisiä, joten yövuoroja pidettiin kohtuuttoman raskaina.

Omaavontasuunnitelma

Omaavontasuunnitelman löytyminen tuotti pientä vaikeutta. Sen pitäminen ilmoitustaululla oli haastavaa, koska se katosi sieltä usein. Hoitajia pyydettiin lähettämään jäljennös tarkastajille, ja pyydettiin pohtimaan keinoja, millä suunnitelman esilläolo onnistuisi. Hoitajat kuitenkin kertoivat, että omaavonta sujui hyvin ja kaikesta ilmi tulleesta epäasiallisesta käytöksestä informoitiin heti esimiestä.

Paloturvallisuus

Viimeinen palotarkastuspöytäkirja pyydettiin toimittamaan tarkastajille.

Yksityisyys

Asiakkaan yksityisyyttä tulee kunnioittaa muun muassa siten, ettei asiakkaan huoneeseen mennä koputtamatta ja tervehtimättä. Asiakkaan henkilökohtaisista asioista ei tulisi myöskään puhua muiden asiakkaiden kuullen.

Hoitajat pohtivat, miten asukkaiden yksityisyyttä voisi erityisesti tukea ja mahdollistaa paremmin parisuhteeseen liittyvä tavanomainen läheisyys, erityisesti silloin kun toinen puolisoista asuu muualla. Lisäksi he pitivät ongelmallisena sitä, että jos huoneen ovea ei ollut lukittu, toiset muistisairaot asukkaat saattoivat mennä vieraisiin huoneisiin ja tutkia kaappeja.

Asukashuoneiden ovissa oli ikkunat, joista näki asukkaan omaan huoneeseen. Ikkunoissa ei ollut verhoja eikä kaihtimia. Apulaisoikeusasiamies totesi, ettei tämä mahdollistanut yksityisyyttä.

APULASOIKEUSASIAMIEHEN ARVIO JA TOIMENPITEET

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on perehdyttyään tähän pöytäkirjaan arvioinut Loviisan Taasiakotia seuraavasti:

Loviisan Taasiakoti tarjoaa hyvät puitteet laadukkaalle hoidolle ja hoivalle.

Pyydän Loviisan perusturvalautakuntaa ilmoittamaan minulle 1.5.2018 mennessä, mihin tarkastuksella havaitut pöytäkirjasta ilmenevät puutteet antavat sille aihetta. Erityisesti pyydän ottamaan kantaa seuraaviin seikkoihin.

1. Lääkäriin käyntien ja asiakaskontaktien riittävyys
2. Yön aikaisen hoivan riittävyys ja asukkaiden turvallisuus yöllä.
3. Asukkaiden oikeus yksityisyyteen huoneissa, joissa ikkuna avautuu käytävälle.
4. Puutteet esteettömyydessä ja työergonomiassa.
5. Sinikello-osastolla havaitun virtsanhajun poistaminen.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Pirkko Äijälä-Roudasmaa
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri